

7. Krishnamurti D. Strah / Dzhiddu Krishnamurti // Problemy zhizni [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://psylib.org.ua/books/krish04/txt058.htm>

8. Mel'nyk V. V. Ekzystal'no-antropologichnyj i psihologichnyj pidhody do vyznachennja sutnosti strahu // Visnyk HNPU imeni G. S. Skovorody. Psihologija. Vyp.55. – H.: HNPU, 2017. – S.153–162.

9. Movchan M. M. / Problema strahu i strahu smerti v indijs'kij filosofii' XX stolittja ta v religijno-filosofskomu vchenni buddyzmu // Gileja: naukovyj visnyk. Zbirnyk naukovyh prac' / Gol. red. V. M. Vashkevych. – K.: «Vydavnytvo «Gileja», 2018. – Vyp.129 (2). – S.218–222.

10. Mjej R. Problema trevogi / R. Mjej; [per. s angl.]. – M.: Izd-vo JeKSMO-Press, 2001. – 432 s.

11. Trevoga v filosofii / Seren K'jerkegor. «Ponjattja tryvogy» // Rollo Mej. Smysl trevogi [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://psylib.org.ua/books/meyro02/txt02.htm#3>

Gorokhova L. V., Ph.D. in Philosophy, Associate Professor,
Department of Philosophy, Zhytomyr Ivan Franko State University
(Zhytomyr, Ukraine), glv@ukr.net

The fear of loneliness in the information society

In the article the author proposes to consider the fear of loneliness as an existential and sociocultural phenomenon. It is noted that the specificity and complexity of the above-mentioned phenomenon manifests itself in its multifaceted nature, which requires an interdisciplinary approach to its analysis. Various aspects of fear and its modes remain relevant and key not only in the psychological sphere, but also in philosophical reflection, which involves understanding loneliness as an emotional and psychological state, an existential basis of human existence or a metaphysical category. Therefore, it requires the use of not only general scientific methods and techniques, but also their synthesis.

The purpose of the article is to analyze the fear of loneliness as an existential of being, and the main tasks are socio-philosophical substantiation of the fear of loneliness, its place and role in the life of a modern person, as well as the definition of possible ways of overcoming it, ways of minimizing destructive influences or transforming them into constructive ones.

It is noted in the conclusions that the fear of loneliness is a specific existence of consciousness, which functions between absolute openness and complete closeness, and the complete feeling of loneliness is inherent in man only in the face of death, because it is a lonely person not only thinking about death, but also capable of suicide. It is noted that the positive (constructive) aspects of the fear of loneliness are revealed through its psycho-compensatory and cultural-creative functions, when loneliness manifests itself in the form of protection, values, and conditions of creativity, socio-cultural phenomenon, which help to feel, appreciate and not put off life «for later». It is stated that in the modern environment fear of loneliness is actualized as an existential of human being in situations of forced solitude as a way of life, which was analyzed by Plotinus. Loneliness of a modern person is the result of her self-esteem, manifested in an active confrontation (man against all and the world) or passive confrontation (all and the world against man). Causes of loneliness include internal emptiness, bond failure, social vacuum or isolation.

Keywords: existences of fear, fear of loneliness, information society, existence, fear of the future, suffering, satisfaction.

* * *

УДК 141.32

Гіоане І. М.,
здобувач, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ПОЛІТИЧНОГО ВИБОРУ

Аналізується проблема політичного вибору; політичний вибір характеризується як багатоскладовий процес, визначальними аспектами розгляду якого є філософський, психологічний, економічний, соціологічний аспекти тощо; автор наголошує на їх єдності, взаємодії теорії та практики, глибокого усвідомлення проблеми та наявності волі для прийняття рішення. Випадковий (емоційно обумовлений) вибір може привести до не прогнозованого результату.

Ключові слова: людина, політика, вибір, освіта, культура, наука, життєвий досвід.

Політичний вибір є багатоаспектним процесом. Саме тому, їх треба аналізувати, формуючи на цій

основі можливості збігу обставин та взаємодії чинників. Оскільки головну роль у виборі відіграє свідоме осмислення політичного процесу, а воно, як відомо, базується на глибокій філософській рефлексії, розпочнемо з розгляду філософського аспекту політичного вибору. Філософська інтерпретація процесу політичного вибору передбачає розкриття його сутності за посередництва таких засадничих категорій, як свободи, відповідальності, задоволення, обов'язок, етична норма. Проблема вибору постає одним із ключових питань філософії екзистенціалізму. Зокрема, такі мислителі, як М. Хайдеггер, А. Камю, Ж.-П. Сартр, Е. Фромм, В. Франкл, досліджують сутність вибору крізь призму проблеми самовизначення, свободи та цінностей людини. Серед цих інтерпретацій особливе місце посідають думки щодо чуттєвої, спонтанної, інтуїтивної природи вибору, здійснюваного людиною відповідно до її внутрішнього стану і водночас – такого, що є зумовленим певними зовнішніми чинниками.

У межах екзистенційної філософії М. Хайдеггера проблема вибору розглядається в річищі буття людини, що розгортається у двох вимірах: «das Man», у межах якого людина виступає у якості «соціального автомата», є знеособленою у думках і вчинках, які мають відповідати тому, що роблять та думають інші люди, та «Dasein» – буття в екзистенційному вимірі самоконструювання. «Невизначене-особисте» здійснює свою диктатуру над людиною, щоб зняти з неї особисту відповідальність і взяти на себе увесь тягар людського існування. Воно гарантує спокій, безпеку, впевненість, в обмін на втрату людиною власної індивідуальності, тобто відмови від самої себе [1, с. 351]. Протистояння такому знеособленню стає можливим на шляху вибору, який людина має здійснити самостійно. Це повною мірою стосується і здійснення індивідом власного політичного вибору.

Смерть–вибір–свобода – таку концептуальну тріаду можна розглядати як своєрідний маркер кризового переживання трагічного суспільно–політичного досвіду ХХ ст. інтелектуалами–екзистенціалістами [2, с. 54]. Зокрема, А. Камю визначає позицію письменника як «свідка» таким чином: «Якщо я не роблю вибору, мені потрібно мовчати і визнати себе рабом. Якщо я роблю вибір, йдучи і проти Бога, і проти історії, я стаю свідком, який дає свідчення на користь чистої свободи і якого історія прирікає на загибель. Сьогодні моя доля – мовчання або смерть» [3, с. 176]. Отже, у філософії екзистенціалізму саме вибір постає межею між смертю та свободою людини.

У постекзистенціальній антропології кінця ХХ–ХХІ ст. проблема вибору набуває подальшої визначеності, конститууючись у царині політики як однієї з ключових сфер самовиявлення людського «Я» в суспільстві. Так, У. Хороз приділяє увагу відповідальності як ключовому складнику вибору, характеризуючи її як прагнення людини «повернутися до себе», «ствердити себе» як дійсного замовника і виконавця в системі суспільно–політичних відносин. Тільки на такій основі теоретично–світоглядного, ціннісного самовідродження людини стає можливим її звільнення від гноблення тоталітаристських структур і подальше оздоровлення цивілізації [4, с. 154].

Е. Боденхаймер убачає витоки відповідальності у соціальному бутті людини. У зв'язку з чим політичний

вибір постає запорукою подолання відчуженого людського існування і досягнення максимально можливої за конкретних соціально-політичних умов самоактуалізації людини [4, с. 155].

Відомий представник політичної філософії Р. Арон зазначає, що в політиці, як і у повсякденному житті, людина стикається з фундаментальною антиномією. З одного боку, не існує науки про те, що ми маємо бажати, і ціннісні судження людина формує через переживання власного морального досвіду. З другого боку, у політиці домінує начало, яке протистоїть моральній вірі і моральній відповідальності. Або ми прагнемо передбачити наслідки наших дій і мірою можливості перемогти долю, або ми підкорюємося тільки вимогам сумління [5, с. 178]. Відповідно, у політиці моральна сторона вчинку та його ефективність є альтернативами вибору. Нормам політики суб'єкт завжди дає певні оцінки, але такі оцінки можливі лише внаслідок протиставлення [6, с. 182].

Із філософським аспектом дослідження процесу політичного вибору тісно пов'язаним є інший аспект – естетичний. Його значущість пояснюється тією обставиною, що проблема політичного вибору в ряді випадків набуває характеру естетичного вибору, а конфлікт між прибічниками різних політичних позицій постає як конфлікт естетичної інтерпретації. У такому випадку поняття норми є насамперед явищем політичної драматургії, символічної боротьби, яка водночас не заперечує конкретних політичних інтересів, як наприклад, емоційний вплив кандидата на свій електорат.

Політичний вибір, орієнтуючись на певну систему цінностей, норм, правил, настанов, залежить не лише від раціональних чинників (користь, вигода). У процесі здійснення політичного вибору суттєвими чинниками, що визначають його зміст та напрям, також можуть стати поточний емоційний стан людини, її певний смак, естетичне відчуття. Усвідомлення наявності естетичних чинників політичного вибору відкриває можливість більш глибокого розуміння естетичної норми, на яку є орієнтованою політична поведінка індивіда [6, с. 184].

Не менш важливим аспектом дослідження процесу політичного вибору (як і вибору загалом) постає соціологічний аспект: адже саме вибір індивідів породжує суспільство, а суспільство утворює відповідні ситуації вибору. Вибір кожної людини – це законотвірний наслідок певних соціальних відносин, він є соціально зумовленим, оскільки актор вибору завжди діє в межах конкретного соціального простору (як у прийнятті рішення та його реалізації, так і в можливих альтернативах). Важливу роль у поступальному розвитку суспільства відіграє саме політичний вибір.

Соціологія політичного вибору поєднує макро-соціологічні підходи, які зосереджуються на дослідженні суспільства, соціальних систем і великих соціальних груп, з мікросоціологією, для якої характерна увага до повсякденності, поведінки та взаємодії «face-to-face». Ситуація політичного вибору як ключова характеристика соціологічного аспекту дослідження процесу політичного вибору виявляє себе через пошук і визначення оптимального варіанту з-поміж наявних альтернатив. У ситуації політичного вибору перетинаються соціальне та індивідуальне, дія та структура, знання та досвід [7, с. 194].

Ключовим чинником політичного вибору, що репрезентує його соціологічний аспект, постає ідентифікація індивіда з великою соціальною групою. Хоча усвідомлене прийняття особистістю норм і правил, характерних для певної спільноти, саме по собі ще не детермінує політичного вибору, проте воно є важливим індикатором системи цінностей конкретної особистості, а отже, впливає на вибір людиною конкретного рішення в певній ситуації політичного життя.

Потребу людини у приналежності до певного соціального середовища простежує П. Бурдьє, зазначаючи, що ідентифікація з групою впливає на широке коло переваг і потреб людей, на культурні норми, на форми спілкування. Під впливом макрогрупової («середовищної») ідентифікації поступово формуються й політичні переваги: відбувається екстраполяція масових потреб у політичну сферу. Хоча подібні переваги однозначно не визначають політичну орієнтацію суб'єкта, вони окреслюють межі політичного вибору [8, с. 42].

Д. Яковлев виокремлює низку дилем, розв'язання яких уможлиблює поглиблення характеристики соціологічного аспекту дослідження процесу політичного вибору. Дослідник визначає такі головні дилеми:

– індивідуалізм – колективізм. Вибір між індивідуалізмом і колективізмом є продовженням дискусій між ліберальними мислителями та комунітаристами. Одиницею соціологічного аналізу ситуації політичного вибору може бути або індивід, або група;

– структура – дія. Вибір між структурними та інтерпретативними парадигмами передбачає постановку в центр дослідницької програми або соціальної структури, або соціальної дії;

– ієрархія – мережа. Для політичного вибору сучасності вкрай важливим стає розуміння політичної організації. Нині ми спостерігаємо перехід від ієрархічної до мережевої організації політичного простору, що справляє вплив на політичний вибір;

– конфлікт – стабільність. В історії філософської, політологічної та соціологічної думки поширеними є як підходи, що зосереджуються на засобах забезпечення миру та стабільності (передусім для правителів), так і підходи, що акцентують увагу на критичному баченні соціального світу, наголошуючи на неминучих конфліктах;

– Policy – Politics. Для здійснення політичного вибору у сучасному світі особливої ваги набуває вирішення дилеми між Politics (боротьбою між індивідуальними та колективними політичними акторами за голоси виборців у ході електоральних кампаній) і Policy (прийняттям рішень у процесі адміністрування);

– раціональність – ірраціональність. На сучасному етапі переосмислюється віра у всевладдя людського розуму, спостерігається занепад «духу Просвітництва», що в епоху Нового часу забезпечив теоретичне обґрунтування пріоритету економічної раціональності. Водночас, як було зазначено вище, представники теорії раціонального вибору вважають, що подібний вибір передбачає формулювання мети суспільного розвитку, пошук найбільш ефективних засобів її досягнення, обчислення витрат і вигід від реалізації певної стратегії, врахування поведінки різних акторів та оцінювання ситуації в цілому [7, с. 195].

Категорія політичного вибору набуває особливого значення в аспекті дослідження її сутності з позицій психології (як соціальної, так і політичної). Г. Батраченко визначає такі головні напрями дослідження психологічного аспекту політичного вибору: психологія об'єктів політичного вибору, їх виборчої активності, здатності вести політичну боротьбу та впливати на суб'єктів політичного вибору; психологія суб'єктів політичного вибору, їх електоральної поведінки та здатності робити політичний вибір; психологія організаторів виборчого процесу; психологія виборчого процесу як взаємодії та взаємовідносин об'єктів, суб'єктів, організаторів політичного вибору; психологія форм прояву результатів політичного вибору [9].

Здійснення досліджень політичного вибору у зазначених напрямках дає змогу: пояснювати феномени політичного вибору у психологічному аспекті; прогнозувати виборчу поведінку об'єктів та суб'єктів політичного вибору; психологічно обґрунтовувати та розробляти стратегії впливу на політичний вибір; розвивати здатність до конструктивного політичного вибору [9].

Психологічний аспект дослідження процесу політичного вибору позначає два головні компоненти такого вибору: вибір як вияв електоральної особистісної активності під час проведення виборів у державні (місцеві) органи влади; вибір як особистісна позиція щодо певної соціально-політичної дійсності [10, с. 38].

У психологічному плані реалізацію політичного вибору уможливають такі головні умови: наявність альтернативних об'єктів вибору. Особистість як суб'єкт політичного вибору є обмеженою задалегідь визначеними альтернативами; суб'єкт, який має здійснити політичний вибір серед запропонованих альтернатив; організатори ситуації політичного вибору.

Психологічні чинники політичного вибору дослідники поділяють на раціональні та ірраціональні. На прийняття рішення впливають інформованість і інтелект, особиста й політична зрілість, неформальне мікросередовище та формальні соціальні спільноти, до яких належить суб'єкт політичного вибору. Варто враховувати, що людські інтереси, що реалізуються у процесі політичного вибору, далеко не завжди є раціональними, усвідомленими, дискурсивно осмисленими, так само, як і дії людей можуть бути зумовлені не раціональними й об'єктивними причинами, а несвідомими ірраціональними імпульсами. Людина часто не в змозі усвідомити, які з ірраціональних чинників минулого досвіду визначають ту чи іншу її потребу, формує інтерес або виступає мотивом учинку. Тому важливо оцінювати людей не тільки за вчинками, а й за тими цілями, яких вони прагнуть досягти. Крім того, політичний вибір здійснюється людиною з урахуванням прогнозу його результатів. Так, якщо виборець віддає голос за кандидата в депутати, то сподівається на певну передбачуваність поведінки останнього в якості обранця [11, с. 113–114].

Характеризуючи психологічний аспект дослідження здійснення політичного вибору, варто також враховувати, що у процесі прийняття рішення особистість є відкритою до сприйняття різноманітної інформації. За такої ситуації на формування певної політичної визначеності / невизначеності великий вплив справляє мотивація

людини, що постає важливим психологічним чинником політичного вибору особистості [12, с. 209].

Мотивація є сукупністю стійких настанов (потреб), які визначаються характером особистості, її ціннісною орієнтацією, відповідною діяльністю. Сутність мотивації визначається певними внутрішніми чинниками, які зумовлюють та скеровують людську діяльність. Психологічний аспект дослідження політичного вибору дає змогу інтерпретувати мотивацію як чинник, що спонукає людину до діяльності, спрямованої на зміну політичної ситуації та задоволення власних сподівань на покращення майбутнього [13, с. 124].

Наявність мотивації визначає психологічну готовність людини здійснити політичний вибір. Як зазначає В. Духневич, така готовність має три вектори: 1) можливість «політичних об'єктів» (політичних партій, об'єднань, окремих політиків) вести політичну боротьбу (сукупність методів, засобів, дій політичних об'єктів, спрямовані на здійснення впливу на електорат) і впливати на суб'єктів політичного вибору. Комплекс суб'єктивних чинників, що впливають на політичний вибір, може видозмінюватися внаслідок дії політичних об'єктів (політичної боротьби) на свідомість суб'єктів вибору; 2) можливість суб'єктів політичного вибору конструктивно робити такий вибір. Політичний вибір завжди є особистісно значущим. Виходячи з цього, альтернатива, яку обирає суб'єкт вибору, тією чи іншою мірою має задовольняти його потреби. У ситуації політичного вибору намір суб'єкта представлено мотивом, метою, способом досягнення мети. Альтернатива політичного вибору повинна бути мотиваційно зумовленою, значущою: у результаті акту вибору суб'єкт повинен одержати певний зиск від своєї дії. Способом досягнення мети є участь у виборах. У ситуації політичного вибору неповноцінний намір виявляє себе тоді, коли суб'єкт вибору не знає (не впевнений), яку із запропонованих йому альтернатив обрати. У крайніх проявах такий суб'єкт голосує проти всіх чи взагалі не використовує свою можливість вибору. Здебільшого це пов'язано з низькою політичною свідомістю суб'єкта вибору, недостатнім чи неефективним впливом політичних об'єктів на нього. Навіть якщо вибір і відбувається, то він є неконструктивним; 3) можливість організаторів політичного вибору ефективно організувати процес виборів. Вона стосується переважно об'єктивних факторів, що впливають на суб'єктів політичного вибору. Можна з упевненістю припустити, що в ситуації виборів, коли на виборчих дільницях не створено необхідних умов для проведення виборчих процедур (голосування), активність електорату в цілому буде невисокою [14, с. 74–75].

До значущих аспектів дослідження процесу політичного вибору належить і правовий аспект. Розкриття його сутності актуалізує проблему правосвідомості як однієї з головних форм свідомості людини та суспільства. Правосвідомість охоплює об'єктивно існуючий набір взаємопов'язаних ідей, емоцій, поглядів, що відображають критику чинного права, а також ставлення груп та індивідів до права як цілісного соціального інституту, його системи і структури, окремих законів та інших елементів правової системи [15, с. 128].

Як зазначає Л. Герасіна, правосвідомість людей, які позиціонують себе у певному соціально-статусному шарі, разом із політичними преференціями визначальним чином впливає на їх політичний вибір і форми політичної активності, відображуючи рівень політичної культури. Тож результати будь-яких виборчих перегонів є онтологічно пов'язаними не тільки зі структурою ідейно-політичних уподобань громадян, а й із чинником соціального розшарування суспільства [16, с. 209].

До критеріальної характеристики правосвідомості – правової культури особистості – належать знання, розуміння та уміння реалізовувати в практиці соціальних відносин норми права. Важливим елементом правосвідомості є також знання й реалізація громадянських, соціальних, економічних, політичних та інших прав і свобод людини [30, с. 128]. До них належить право здійснення політичного вибору.

Свідомий вибір людини завжди визначається особливостями тих цілей, які вона перед собою ставить, та пов'язаний з необхідністю самовизначення в ситуації. Якщо ж така ситуація стосується політико-правової сфери, фактично відбувається оформлення певної громадянської позиції особистості. Це засвідчує динамічний характер становлення або трансформації політико-правової свідомості. Людина, яка вже проходила шлях політичного вибору та самовизначення, оформлення громадянської позиції, у новій проблемній політичній ситуації змушена буде повторити цей шлях. Тому громадянська позиція постає сумарним, сутнісним виявом політико-правової свідомості особистості [16, с. 224].

Особливу роль для характеристики правового аспекту дослідження політичного вибору людини відіграють такі конструкти правосвідомості, як правові очікування – сподівання особистості щодо соціально справедливого наповнення політичних програм й усвідомлення власної здатності брати участь у громадсько-правовому контролі за діями майбутньої влади. Правові очікування не тільки позначаються на відтворенні інститутів політичної системи, а й сприяють реалізації механізмів народовладдя, тож відповідно формують правову дієздатність громадянина [16, с. 210]. Вищезначене зумовлює потребу в межах нашої роботи звернутися до характеристики зв'язків політичного вибору з правовою системою держави на різних рівнях її функціонування.

Для визначення конфігурації змістовності філософії політичного вибору в контексті його правової регуляції насамперед варто враховувати безпосередній зв'язок феномена політичного вибору (і відповідно – самої процедури виборів) із певним типом політичної системи, що існує в державі. Якщо основою політичного устрою держави є тоталітаризм, олігархія, то правова культура у ній буде контрольованою, характеризуватиметься численними порушеннями прав і свобод людини. Політичний вибір у тоталітарних системах фактично зводиться нанівець, оскільки вибори перетворюються на інструмент реалізації панування певної політичної сили, відбуваються під жорстким контролем партії та державних органів. Відповідно, опозиція не має жодних можливостей для участі у виборах і вираження своїх поглядів [18, с. 24]. Це ліквідує альтернативність як необхідну умову здійснення реального політичного вибору. Максимально можливим виявом політичного

вибору, опозиційного щодо правлячого режиму, у тоталітарному суспільстві можуть стати дисидентські рухи.

На відміну від тоталітарних політичних систем, в авторитарних політичних системах політична опозиція має обмежені можливості для існування й артикуляції своїх поглядів. Опозиційні політичні партії здобувають право на легальне існування. Контроль над політичним вибором в авторитарних системах не є таким витонченим та досконалим, як при тоталітаризмі. Результати виборів, які не ставлять під сумнів підтримку прорежимної партії чи коаліції, водночас можуть засвідчувати різний рівень їх підтримки виборцями. Відповідно, варто зазначити, що в авторитарних політичних системах політичне змагання більшою мірою, ніж у тоталітарних, наближається до демократичного ідеалу, визначеного вільними виборами. Крім того, виборче право в авторитарних політичних системах реформується таким чином, щоб громадяни мали враження, що воно наближається до демократичних стандартів [18, с. 24].

Таким чином, конфігурація змістовності філософії політичного вибору в контексті його правової регуляції в тоталітарних та авторитарних політичних системах має певні відмінності. Проте спільним для них є та риса, що в недемократичних політичних режимах інститут виборів перетворюється на формальність, що необхідна для створення позитивного іміджу влади як ліберальної структури та пропаганди демократичних устремлень тоталітарних й авторитарних правителів [19, с. 1].

За умов переходу суспільства до демократії відбувається послаблення репресивного механізму держави. При цьому миттєво відшукати в реальності адекватну заміну страху, що є психологічною опорою недемократичних режимів, виявляється досить складно. Внаслідок цього виникає проблемна ситуація: громадяни, втративши «священний острах» перед державою, починають досить критично ставитися й до державного апарату, і до встановлення ним правил поведінки. Звільнившись від остраху перед неминучістю покарання, громадяни починають зіставляти свою поведінку не із загальнозначущими правилами, закріпленими в нормах права, а з очікуваною вигодою. За такої ситуації право втрачає свою загальну значущість і результативність. Відповідно, посилюється правовий нігілізм, що являє собою масове невиконання правових норм, правове безкультур'я, відкидання або ігнорування права, правових цінностей, зневажливе ставлення до правових традицій [20, с. 91].

Найпоширенішими формами правового нігілізму є: недотримання і невиконання вимог законів та інших нормативно-правових актів; підміна законності політичною, ідеологічною чи прагматичною доцільністю; ототожнення права з фактичною доцільністю владних структур; відсутність поваги до суду [21, с. 64].

У царині політичного вибору своєрідним виявом позиції правового нігілізму, на нашу думку, постає абсентеїзм – байдуже ставлення громадян до реалізації своїх політичних прав та обов'язків, що проявляється передусім в ухилянні від участі в голосуванні на виборах. На основі аналізу всіх чинників, які визначають рівень абсентеїзму, М. Бучин поділяє їх на чотири групи: суб'єктивні (вік, стать, рівень прибутків і соціальний статус, місце проживання, освіта, рівень політичної

культури); об'єктивні (соціальні, економічні, політичні); кон'юнктурні (погодні умови, сімейні обставини, непередбачувані події); ініціативні (цілеспрямований вплив окремих політичних сил на електорат з метою збільшення чи зменшення явки на виборах) [19, с. 13].

У демократичному суспільстві визначення адекватної конфігурації змістовності філософії політичного вибору в контексті його правової регуляції передбачає необхідність подолання як правового нігілізму, так і абстенціїзму. Тим самим створюються умови для зростання правової культури, одним зі складників якої постає здатність до усвідомленого вибору. У зв'язку з цим важливе місце у структурі демократичних механізмів політики посідають об'єктивні та суб'єктивні чинники, які здатні стимулювати свідомий політичний вибір громадян, що відповідає рівню їх політико-правової культури. До них належать: вагомість економічної кон'юнктури, на ґрунті якої розгортається політична виборча кампанія; динаміка соціальних настроїв, яким притаманно коливатися протягом електоральної кампанії; механізми розгортання кампанії, передусім орієнтовані на використання раціональних мотивів, але слід враховувати й емоційні імпульси; психологічні елементи виборчої інженерії, що мають спиратися на образні креативні форми, мистецькі акції, зрозумілі гасла, яскраві символи; формування позитивної харизми кандидатів – через уміння поводитися публічно, манеру спілкування, риторичку, яскравість політичних промов і політичне рекламування «людських якостей»; тактика зваженого використання інформаційних технологій для ведення політичної агітації, просування інформації, впливу на масову та індивідуальну свідомість виборців [16, с. 211].

У демократичних політичних системах між виборами та демократією існує нерозривний зв'язок: поза виборами, поза відкритим змаганням соціальних сил і політичних груп за владу демократії як такої не існує. Правовий компонент політичного вибору дає змогу підпорядкувати неминучі при конструюванні виборчої системи елементи політичної доцільності та політичні чинники досягненню основної мети виборів – забезпечити виборцям вільне волевиявлення, гарантувати їхні права і свободи [22]. Тому, зокрема, до критеріїв вибору виборчої системи останнім часом все частіше додаються правові критерії, серед яких на перше місце висувається забезпечення дотримання основних принципів виборчого права [23, с. 121]. Будь-яка виборча система у демократичному суспільстві має бути підпорядкована меті забезпечення демократичних принципів виборчого права.

Конкурентні вибори постають сутнісною рисою демократії і одним із критеріїв, що відрізняє демократичну конфігурацію змістовності політичного вибору. Уряд, що виникає в результаті загальних та вільних виборів, визнається як легітимний та демократичний. Конкурентні вибори легітимізують політичну систему як цілісність у двох аспектах: легітимізаційна формула, яка через процедуру виборів формує систему здійснення влади; легітимізація у сфері свідомості, яка стосується діяльності політичної системи, де джерелом політичного лідерства є вільні вибори [18, с. 23].

Аналіз конфігурації змістовності філософії політичного вибору в контексті його правової регуляції дає

підстави дослідникам для виокремлення двох основних типів правової культури, приналежність до кожного з яких визначається специфікою функціонування політико-правової системи країни, особливостями національного політичного режиму, своєрідністю правових традицій: відкриті правові культури, які у своєму розвитку взаємодіють з іншими правовими культурами, сприймаючи, опрацьовуючи і закріплюючи для себе надбання інших правових традицій, що зумовлює універсалізацію національних правових культур, поступове перетворення їх на демократичну правову культуру; закриті правові культури, які важче вступають у діалог з іншими правовими традиціями, обмежують сприйняття досягнень інших правових культур та стверджують власний правовий розвиток як єдино вірний і безпомилковий. Закриті правові культури характерні для більшості країн з авторитарним і тоталітарним політичними режимами [24, с. 60].

Для політичної культури демократичних країн притаманне раціональне ставлення з боку суспільства й окремих громадян до політичної еліти і до влади в цілому. Демократичному політичному устрою, що сформувався природним шляхом, притаманні високорозвинена правова культура, високий рівень правосвідомості, прагнення людей захищати надані їм права і свободи [25, с. 36]. На нашу думку, важливим показником такої ситуації постає усвідомлений політичний вибір суб'єкта.

Для визначення конфігурації змістовності філософії політичного вибору в контексті його правової регуляції важливу роль відіграє характеристика правового менталітету, який відповідає певному типу правової культури. Правовий менталітет відображає сприйняття колективним суб'єктом політико-правових реалій, процесів реформування і функціонування держави і права. Зазначена ознака безпосередньо пов'язана з тим, які реалії політичного життя і в якому обсязі охоплені правовим менталітетом: адже від цього залежить взаємозв'язок правового і політичного менталітету. Політичний характер правового менталітету знаходить вияв у тому, що поряд з іншими сферами життя суспільства право регулює і політичну його складову [26, с. 159].

У процесі політичного вибору регулятивна функція правового менталітету здійснюється за посередництва усвідомлених та неусвідомлених правових настанов і ціннісно-правових орієнтацій, синтезуючи інші джерела правової активності. Результатом такої регуляції постає реакція людини, що знаходить вияв у правомірній або протиправній поведінці. Це дає змогу визначити роль правового менталітету як внутрішнього, особистісного механізму регулювання поведінки (діяльності) індивідів [26, с. 160]. Такий механізм набуває особливої значущості в контексті правової регуляції політичного вибору, оскільки він забезпечує волевиявлення людини як суб'єкта правосвідомості.

У сучасній правовій, політичній та соціологічній науці поведінка людини як суб'єкта політичного вибору розглядається передусім як особлива форма політичної активності або опосередкована політична дія. Вона є тією формою вияву політичної поведінки громадян, що визначає їх правову компетенцію щодо делегування власних владних повноважень шляхом персоніфікації засобами виборчого процесу. Правова культура як

найбільш універсальний засіб реалізації соціально–політичних орієнтацій учасників виборчого процесу є результатом впливу на них цілої низки соціальних, економічних, політичних, правових, культурних чинників [24, с. 56].

Збереження й удосконалення демократичної конфігурації змістовності філософії політичного вибору в контексті його правової регуляції значною мірою залежить від результатів правосвідомого волевиявлення, активності та відповідальності громадян за реалізацію своїх конституційних політичних прав. На думку дослідників, підвищення політико–правової культури суб'єктів політичного вибору передбачає:

- створення належних умов для набуття широкими верствами населення знань чинного законодавства про вибори, а також вміння застосовувати їх на практиці;
- сприяння підвищенню правосвідомості й активності виборців у сфері реалізації їх конституційних політичних прав;
- запобігання порушенням законодавства про вибори у процесі його застосування;
- підвищення кваліфікації фахівців у сфері виборчого процесу (зокрема, членів виборчих комісій);
- надання консультацій кандидатам, їх довіреним особам, політичним партіям, виборчим блокам партій, їх уповноваженим особам у вдосконаленні ділових, організаторських навичок у роботі з виборцями, партнерами, ЗМІ;
- надання методичної допомоги органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування щодо практичного застосування законодавства про вибори та референдуми [16, с. 212].

У контексті правової регуляції політичного вибору актуалізується і проблема підвищення електоральної культури. Зазначене поняття охоплює досвід, знання, норми, навички людей, соціальних спільнот, політичних інститутів, пов'язані з участю у виборах органів влади. Відповідно, електоральна культура містить у собі правові орієнтації, які визначають позиції громадян у політичному виборі.

Електоральна культура має певні особливості (часову й територіальну «прив'язку», залежність від комунікативних каналів, своєрідну ритміку – тривалий час вона перебуває в латентному стані й актуалізується в періоди виборчих кампаній). Оскільки електоральна культура перебуває у стані постійної трансформації, її удосконалення нерозривно пов'язане з питанням правової освіти. Форми останньої можуть бути різними («круглі столи», конференції, семінари й тренінги, видання літератури), що має сприяти досягненню її загальної мети – піднесенню електоральної культури кожного виборця, а не конкретної групи людей [27].

Значна частина політики реалізується у формі права. Тому право може розглядатися як складова політики, яка виражається в законодавчій формі. Сфера публічного права є тією цариною, де регулюються суспільні відносини політичного характеру, де норми права регулюють суспільні відносини в сфері державного і суспільно–політичного життя [25, с. 159].

Право як порядок у соціумі є водночас антиподом безладу і хаосу і цим забезпечує своє практичне значення. Як зазначає А. Козловський, воно виражає об'єктивну потребу суспільства у певному порядку самоорганізації.

Об'єктивний характер зазначеної соціальної потреби породжує примусовий характер певного типу самоорганізації суспільства. Отже, нав'язувальний характер політичного ладу засвідчує силову природу права. Безсиле, безвладне право так само не є правом, як і ненормативна політична влада – не влада [28, с. 255].

Саме праву належить одна із провідних ролей у забезпеченні стабільності і сталості функціонування політичної системи правової держави, важливою умовою розвитку якої постає синхронізація розвитку права з динамікою соціально–політичного життя та економічних процесів у суспільстві. Сучасне розуміння сутності правової держави характеризується певними загальними ознаками, до яких належать: закріплення у Конституції та інших законах основних прав людини; взаємовідповідальність особи і держави; наявність високої демократичної культури.

Принципове значення для функціонування правової держави має чіткий поділ повноважень між гілками влади, а також юридична захищеність особи. Тільки у межах правової держави демократичні інститути здатні реалізувати повною мірою свій потенціал, зокрема у захисті приватного та персонального життя громадян, громадянського суспільства від формалізованих, політичних утворень соціуму.

Важливим джерелом стабільності демократичних інститутів є культура буття свободи, що характеризується відповідальністю, компетентністю, мобільністю громадян, їх здатністю ефективно діяти за умови обмежених владних та економічних ресурсів, у ситуаціях ризику і спровокованих загроз [29, с. 12]. Правова регуляція політичного вибору належить до умов, що гарантують дотримання подібного стану речей.

Призначення правової держави полягає в створенні міцних юридичних передумов становлення і розвитку громадянського суспільства як сфери приватного, різноманітних об'єднань, громадських рухів і публічної комунікації. Наявність принципу верховенства права зумовлює взаємодію правової держави і громадянського суспільства як однакових за своєю природою систем соціально–політичного організму.

Взаємна відповідальність, партнерські відносини між громадянами та владою є оптимальним способом політико–правових взаємовідносин у правовій державі. Тому правовій державі має відповідати демократична система, де функціонує режим конституційного правління, діють розвинена і несуперечлива правова система, ефективна й незалежна судова влада, реальний розподіл функцій між різними гілками влади, механізми взаємоконтролю та взаємостримання [30, с. 267].

Відповідно, у процесі визначення змістовності філософії політичного вибору політологічний підхід не має протиставлятися правовому підходу, тим більше – його ігнорувати. Зазначені підходи характеризують два різні аспекти в дослідженні політичного вибору і в своїй сукупності дають цілісне уявлення про його сутність [30, с. 60].

Отже, визначення теоретико–методологічних засад дослідження філософії політичного вибору передбачає всебічну характеристику цього феномена. У новітню добу політичний вибір постав об'єктом вивчення політичної науки, яка запропонувала низку дослідницьких підходів до його сутності: соціологічний,

соціально–психологічний, раціонально–поведінковий. Найбільшого поширення в сучасному філософсько–політологічному дискурсі набула теорія раціонального вибору, що, однак, не зупиняє подальшого дослідження феномена політичного вибору.

Різні моделі політичного вибору дають змогу детально простежити його зміст, форми, типи, а також визначити головні аспекти дослідження процесу політичного вибору, до яких належать філософський, естетичний, соціологічний, психологічний, правовий. Необхідність їх комплексного розгляду зумовлена своєрідністю політичного вибору як феномена суб'єктно–об'єктного ряду.

Проблеми філософії політичного вибору в контексті його правової регуляції охоплюють інституційні, законодавчі, нормативно–правові проблеми здійснення політичного вибору. Різниця вирішення зазначених проблем у тоталітарних, авторитарних, демократичних політичних системах дає змогу визначити певну конфігурацію змістовності політичного вибору залежно від конкретних умов. Головними критеріями такої конфігурації постають правова культура і правовий менталітет, утвердження яких створює підґрунтя для функціонування інститутів правової держави. Можна стверджувати, що поза межами правової регуляції політичний вибір втрачає реальну змістовність.

Список використаних джерел

1. Кириченко В. В. Політичний вибір особистості: формування позиції «за» та «проти» / В. В. Кириченко // Проблеми політичної психології: зб. наук. праць. – К.: Міленіум, 2015. – Вип.2 (16). – С.349–360.
2. Киселева М. Концепт вибору в християнській та постхристиянській культурах / М. Киселева // Вопросы философии. – 2013. – №12. – С. 48–58.
3. Камю А. Записки бунтаря / А. Камю; пер. с фр. – М.: АСТ; Астрель; Полиграфиздат, 2011. – 381 с.
4. Томашов В. В. Человек как субъект социально–политического выбора в постэкзистенциальной антропологии США / В. В. Томашов // Вестник Тверского государственного университета. Серия: Философия. – 2013. – Вып.4. – С.149–158.
5. Арон Р. Избранное: Введение в философию истории / Р. Арон; пер. с фр. – М.: ПЭР СЭ, 2000. – 543 с.
6. Полянская В. Ю. Эстетичні аспекти політичного вибору: філософські та психологічні підходи / В. Ю. Полянская // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – 2012. – Вип.4 (3). – С.180–185.
7. Яковлев Д. В. Соціологія політичного вибору: контури теорії / Д. В. Яковлев // Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2016. – Вип.10. – С.194–197.
8. Інтеграційні процеси в суспільстві та політичний вибір особистості: Монографія / за ред. В. П. Казміренка. – К.: Міленіум, 2008. – 360 с.
9. Інтеграційні процеси в суспільстві та політичний вибір особистості: Монографія / за ред. В. П. Казміренка. – К.: Міленіум, 2008. – 360 с.
10. Інтеграційні процеси в суспільстві та політичний вибір особистості: Монографія / за ред. В. П. Казміренка. – К.: Міленіум, 2008. – 360 с.
11. Духневич В. М. Психологічна готовність до політичного вибору / В. М. Духневич // Соціальна психологія. – 2004. – №2 (4). – С.70–76.
12. Пивоев В. М. Философия и психология политики / В. М. Пивоев. – Петрозаводск, 1991. – 133 с.
13. Лаврук І. Проблема електоральної невизначеності у ході передвиборчих кампаній / І. Лаврук // Історико–політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. – 2015. – Т.31–32. – С.123–126.
14. Батраченко І. Г. Психологія політичного вибору: перспективи розвитку [Електронний ресурс] / І. Г. Батраченко. – Режим доступу: http://appu.dp.ua/sites/default/files/docs/batrachenko_i._g._pshihologiya_politichnogo_viboru_perspektivi_rozvitku.pdf
15. Ясінська А. Вплив мотивації як психологічного чинника політичної поведінки на електоральний вибір особи / А. Ясінська // Вісник Львівського університету. – Серія філос.–політолог. студії. – 2015. – Вип.6. – С.209–216.
16. Герасіна Л. М. Проблема впливу правосвідомості на культуру політичного вибору людини / Л. М. Герасіна // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2010. – №3. – С.207–217.
17. Носков В. Правосвідомість у соціально–політичному розвитку людини / В. Носков // Політичний менеджмент. – 2005. – №5. – С.125–133.
18. Шведа Ю. Р. Вибори та виборчі системи. Європейські стандарти та досвід для утвердження демократії в Україні / Ю. Р. Шведа. – Львів, 2010. – 462 с.
19. Духневич В. М. Політико–правова свідомість особистості та становлення громадянської позиції молоді / В. М. Духневич // Наукові студії із соціальної та політичної психології. – 2015. – Вип.35. – С.216–230.
20. Бучин М. А. Еволюція демократичних принципів виборів та особливості їхньої реалізації в Україні: автореф. дис. ... д.політ.н.: 23.00.02 / М. А. Бучин; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2016. – 42 с.
21. Скрипник С. Правова культура та її значення в духовному розвитку особистості / С. Скрипник // Релігія та Соціум. – 2016. – №1–2 (21–22). – С.88–94.
22. Волковицька Н. О. Проблеми деформації правової свідомості і розвиток демократії в Україні / Н. О. Волковицька // Держава і право. – 2009. – Вип.46. – С.63–69.
23. Козюбра М. І. Дотримання вимог верховенства права – запорука забезпечення виборчих прав громадян та потреб суспільства [Електронний ресурс] / М. І. Козюбра. – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11426/Kozybra_Dotrymannya_vymoh_verkhovenstva.pdf?sequence=1
24. Ключковський Ю. Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство / Ю. Б. Ключковський. – К.: Час друку, 2011. – 132 с.
25. Співак В. Проблеми розвитку правової культури виборів: зарубіжний та український досвід / В. Співак // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2007. – №1 (7). – С.56–65.
26. Минькович–Слободяник О. В. Співвідношення правової і політичної культур: до постановки проблеми / О. В. Минькович–Слободяник // Часопис Київського університету права. – 2013. – №3. – С.34–37.
27. Коваль І. М. Правосвідомість особи як критерій визначення її правового менталітету / І. М. Коваль // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2015. – №825. – С.155–161.
28. Бунь В. В. Електоральна культура як фактор електоральної поведінки [Електронний ресурс] / В. В. Бунь. – Режим доступу: <https://sci.house/management-scibook/elektoralna-kultura-yak-faktor-elektoralnoji.html>
29. Козловський А. А. Право як пізнання: Вступ до гносеології права / А. А. Козловський. – Чернівці: Рута, 1999. – 295 с.
30. Бойчук М. А. Демократичний процес в Україні: проблема вибору і механізмів реалізації: автореф. дис. ... д.ф.н.: 09.00.03 / М. А. Бойчук; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2012. – 30 с.

References

1. Kyrychenko V. V. Politychnyi vybir osobystosti: formuvannya pozyshtii «za» ta «proty» / V. V. Kyrychenko // Problemy politychnoi psykholohii: zb. nauk. prats. – K.: Milenium, 2015. – Vyp.2 (16). – S.349–360.
2. Kyseleva M. Kontsept vybora v khrystyanskoj y postkhrystyanskoj kulturakh / M. Kyseleva // Voprosy fylosofyy. – 2013. – №12. – S. 48–58.
3. Kamiu A. Zapysky buntaria / A. Kamiu; per. s fr. – M.: AST; Astrel; Polyhrafyzdat, 2011. – 381 s.
4. Tomashov V. V. Chelovek kak sub'ekt sotsyalno–polytycheskoho vybora v postekzysentsyalnoj antropologyy SShA / V. V. Tomashov // Vestnyk Tverskogo hosudarstvennogo unyversyteta. Seriya: Fylosofya. – 2013. – Vyp.4. – S.149–158.
5. Aron R. Yzbrannoe: Vvedeniye v fylosofiyu ystorry / R. Aron; per. s fr. – M.: PЭR SЭ, 2000. – 543 s.

6. Polianska V. Yu. Estetychni aspekty politychnoho vyboru: filosofski ta psyholohichni pidkhody / V. Yu. Polianska // *Filosofia i politolohiia v konteksti suchasnoi kultury.* – 2012. – Vyp.4 (3). – S.180–185.

7. Yakovliev D.V. Sotsiolohiia politychnoho vyboru: kontury teorii / D. V. Yakovliev // *Aktualni problemy filosofii ta sotsiolohii.* – 2016. – Vyp.10. – S.194–197.

8. Intehratsiini protsesy v suspilstvi ta politychnyi vybir osobystosti: Monohrafiia / za red. V. P. Kazmirenka. – K.: Milenium, 2008. – 360 s.

9. Intehratsiini protsesy v suspilstvi ta politychnyi vybir osobystosti: Monohrafiia / za red. V. P. Kazmirenka. – K.: Milenium, 2008. – 360 s.

10. Intehratsiini protsesy v suspilstvi ta politychnyi vybir osobystosti: Monohrafiia / za red. V. P. Kazmirenka. – K.: Milenium, 2008. – 360 s.

11. Dukhnevych V. M. Psyholohichna hotovnist do politychnoho vyboru / V. M. Dukhnevych // *Sotsialna psyholohiia.* – 2004. – №2 (4). – S.70–76.

12. Pyvov V. M. Fylosofiia y psyholohiia polytyky / V. M. Pyvov. – Petrozavodsk, 1991. – 133 s.

13. Lavruk I. Problema elektoralnoi nevyznachenosti u khodi peredvyborchykh kampanii / I. Lavruk // *Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu: Zbirnyk naukovykh statei.* – 2015. – T.31–32. – S.123–126.

14. Batrachenko I. H. Psyholohiia politychnoho vyboru: perspektyvy rozvytku [Elektronnyi resurs] / I. H. Batrachenko. – Rezhym dostupu: http://appu.dp.ua/sites/default/files/docs/batrachenko_i_g._p_sihologiya_politychnogo_vyboru_perspektivi_rozvitku.pdf

15. Yasinska A. Vplyv motyvatsii yak psyholohichnoho chynnyka politychnoi povedinky na elektoralnyi vybir osoby / A. Yasinska // *Visnyk Lvivskoho universytetu.* – Seriia filos.–politohol. studii. – 2015. – Vyp.6. – S.209–216.

16. Herasina L. M. Problema vplyvu pravovidomosti na kulturu politychnoho vyboru liudyny / L. M. Herasina // *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho.* – 2010. – №3. – S.207–217.

17. Noskov V. Pravovidomist u sotsialno-politychnomu rozvytku liudyny / V. Noskov // *Politychnyi menedzhment.* – 2005. – №5. – S.125–133.

18. Shveda Yu. R. Vybery ta vyborchi systemy. Yevropeiski standarty ta dosvid dlia utverdzhenia demokracji v Ukraini / Yu. R. Shveda. – Lviv, 2010. – 462 s.

19. Dukhnevych V. M. Polityko-pravova svidomist osobystosti ta stanovlennia hromadianskoi pozysii molodi / V. M. Dukhnevych // *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psyholohii.* – 2015. – Vyp.35. – S.216–230.

20. Buchyn M. A. Evoliutsiia demokratychnykh pryntsyviv vyboriv ta osoblyvosti yikhnoi realizatsii v Ukraini: avtoref. dys. ... d.polit.n.: 23.00.02 / M. A. Buchyn; Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. – Lviv, 2016. – 42 s.

21. Skrypnyk Ye. Pravova kultura ta yii znachennia v dukhovnomu rozvytku osobystosti / Ye. Skrypnyk // *Relihiia ta Sotsium.* – 2016. – №1–2 (21–22). – S.88–94.

22. Volkovytska N. O. Problemy deformatsii pravovoi svidomosti i rozvytok demokracji v Ukraini / N. O. Volkovytska // *Derzhava i pravo.* – 2009. – Vyp.46. – S.63–69.

23. Koziubra M. I. Dotrymannia vymoht verkhovenstva prava – zaporka zabezpechennia vyborchykh prav hromadian ta potreb suspilstva [Elektronnyi resurs] / M. I. Koziubra. – Rezhym dostupu: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11426/Koziubra_Dotrymannia_vymoht_verkhovenstva.pdf?sequence=1

24. Kliuchkovskiy Yu. B. Vyborchi systemy ta ukrainske vybere zakonodavstvo / Yu. B. Kliuchkovskiy. – K.: Chas druku, 2011. – 132 s.

25. Spivak V. Problemy rozvytku pravovoi kultury vyboriv: zarubizhnyi ta ukrainsky dosvid / V. Spivak // *Visnyk Tsentralnoi vyborchoi komisii.* – 2007. – №1 (7). – S.56–65.

26. Mynkovych–Slobodianyk O.V. Spivvidnoshennia pravovoi i politychnoi kultur: do postanovky problemy / O. V. Mynkovych–Slobodianyk // *Chasopys Kyivskoho universytetu prava.* – 2013. – №3. – S.34–37.

27. Koval I. M. Pravovidomist osoby yak kryterii vyznachennia yii pravovoho mentalitetu / I. M. Koval // *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika».* Yurydychni nauky. – 2015. – №825. – S.155–161.

28. Bun V. V. Elektoralna kultura yak faktor elektoralnoi povedinky [Elektronnyi resurs] / V. V. Bun. – Rezhym dostupu: <https://sci.house/management-scibook/elektoralna-kultura-yak-faktor-elektoralnoji.html>

29. Kozlovskiy A. A. Pravo yak piznannia: Vstup do hnoseolohii prava / A. A. Kozlovskiy. – Chernivtsi: Ruta, 1999. – 295 s.

30. Boichuk M. A. Demokratychnyi protses v Ukraini: problema vyboru i mekhanizmiv realizatsii: avtoref. dys. ... d.f.n.: 09.00.03 / M. A. Boichuk; Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova. – K., 2012. – 30 s.

Gioane I. M., applicant, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), gileya.org.ua@gmail.com

The main aspects of the study of the political choice process

The problem of political choice is analyzed; political choice is characterized as a multi-component process, the defining aspects of consideration of which are the philosophical, psychological, economic, sociological aspects, etc.; the author emphasizes their unity, the interaction of theory and practice, the deep awareness of the problem and the availability of the will to make a decision. A random (emotionally determined) choice can lead to a not-predicted result.

Keywords: man, politics, choice, education, culture, science, life experience.

* * *

УДК141.32

Джура Р. О.,
здобувач, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Аналізується сутність та зміст поняття «економічна політика», його визначення в дискурсі науковців – економістів та філософів; економічна політика визначається як форма управлінської діяльності (державного регулювання) в сфері економіки в її теоретичному та політичному вимірах; автор розглядає простір і час існування економічної політики, її суб'єкт та об'єкт, спрямованість економічної політики та її можливі наслідки.

Ключові слова: людина, політика, економіка, культура, економічна політика.

Будь-які явища чи процеси, які здійснюються завдяки людській діяльності, мають свій сенс і значення. Його осмисленням процес переймається така наука, як філософія. Не є виключенням і таке явище (процес), як «економічна політика». У чому її сенс, хто і яким чином виступає її суб'єктом, на що вона спрямована і за якими основними принципами реалізується. Низка цих як і багатьох інших питань потребує додаткового науково-філософського осмислення. Зупинимось на цьому більш детально.

Розглядаючи поняття «економічна політика» у світлі сучасного філософсько-економічного дискурсу, варто відзначити, що воно підіймається у філософії в контексті співвідношення економічного буття людини і суспільства. До поняття «економічної політики» філософія економіки звертається наряду з такими основними економічними категоріями як бізнес, господарство, ринок, праця, робота, потреби, інтереси, багатство, бідність тощо, приводячи їх зміст до новітнього рівня визначеності. Адже філософія економіки, як галузь філософського знання, ставить за мету надання об'єктивної оцінки економічній діяльності людини, перегляду її ціннісних орієнтацій, окресленні перспектив на майбутнє [1, с. 94]. Філософський підхід набуває особливої актуальності в умовах пошуку (у теорії й на практиці) нової соціально-економічної моделі розвитку суспільства. Адже одна із складових формування нового обличчя суспільства зводиться